

PROGRAMMA

Strijkersensemble:

Edvard Grieg

2 Noorse melodieën, opus 63:

- Volkswijsje
- Herdersliedje en Boerendans

Edvard Grieg

Uit: 'Holbergsuite', opus 40:

- Gavotte-Musette
- Rigaudon

Koor:

Edvard Grieg

Ave, maris stella

Koor en bariton solo:

Edvard Grieg

Uit: 'Fire salmer' (Vier psalmen), opus 74:

- Wie schön du doch bist (psalm 1)
- Jesus Christ ist aufgefahen (psalm 3)
- Im Paradeis (psalm 4)

PAUZE

Strijkersensemble:

Felix Mendelssohn-Bartholdy

Uit: 'Symfonie nr. 9':

- Andante
- Scherzo

Koor:

Felix Mendelssohn-Bartholdy

Uit: 'Drei Psalmen', opus 78, nrs. 2 en 1:

- Richt mich, Gott
- Warum toben die Heiden

Felix Mendelssohn-Bartholdy

Uit: 'Lobgesang', opus 52:

- Nun danket alle Gott

Koor en Strijkersensemble:

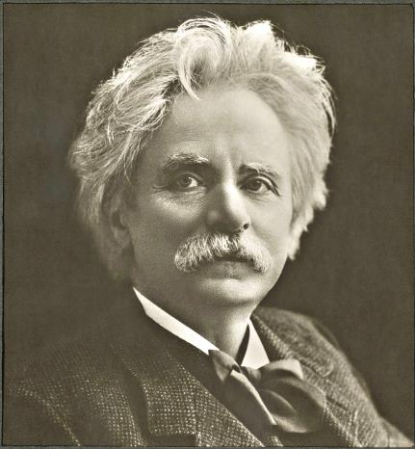
Felix Mendelssohn-Bartholdy

Verleih' uns Frieden

Felix Mendelssohn-Bartholdy

Wer nur den lieben Gott lässt walten

Toelichting op het programma

Edvard Grieg (1843-1907) wordt alom beschouwd als de belangrijkste Noorse componist, denk bijvoorbeeld aan zijn pianoconcert in a mineur, zijn lyrische stukken voor piano, zijn liederen en de Peer Gynt-suites. Maar zijn grote kracht lag toch in het schrijven van kleine muziekvormen met een vaak ongecompliceerd verloop. Zijn latere composities worden gekenmerkt door ogenschijnlijk eenvoudige melodieën met een heel eigen subtiel chromatische en harmonische stijl, waarbij hij veelal putte uit de Noorse volksmuziek - met name de Noorse volksliederen en dansen.

2 Noorse melodieën voor strijkorkest

Een voorbeeld van zo'n compositie is het stuk getiteld *2 Noorse melodieën voor strijkorkest* uit 1895. Voor de eerste melodie, 'I folketone', baseerde Grieg zich op een volksliedje dat hij had gekregen van amateurmusicus Frederik Due, ambassadeur te Parijs voor de Noors-Zweedse Unie. De tweede melodie bestaat uit twee stukjes, 'Kulokk' en 'Stabbelåten'. Hiervoor bewerkte Grieg volksmuziek die hij al eerder had gebruikt in zijn werk '25 Noorse dansen en volkswijzen voor piano' uit 1869, namelijk nummer zeventien 'Lockruf' (gebaseerd op een liedje dat de herders in de bergen zongen om hun vee te lokken wanneer het tijd was om gemolken te worden) en nummer achttien 'Humoristischer Tanz'. Deze laatste dans, in dit werk Boerendans genaamd, is afkomstig uit het district Valdres in centraal Noorwegen, ten noordwesten van Oslo. Dit is zeker een van de wildste stukken voor strijkorkest die Grieg componeerde, maar schreef hij niet zelf aan zijn biograaf Henry Finck het volgende: 'Mysterieuze duisterheid en ongebreidelde hartstocht - dat zijn de twee kanten van de Noorse volksmuziek'?

Holbergsuite

In juli en augustus 1884 schreef Grieg zijn *Holbergsuite*, of zoals de volledige titel luidt: 'Fra Holbergs tid, suite i gammel stil' - 'Uit Holbergs tijd, suite in oude stijl'. Hij componeerde dit werk ter gelegenheid van de feestelijkheden rondom de 200ste geboortedag van de Noorse humanist en toneelschrijver/historicus/filosof Ludvig Holberg (1684-1754), die wel beschouwd wordt als de grondlegger van de moderne Noorse literatuur. Grieg schreef het stuk oorspronkelijk voor piano en voerde het zelf in december 1884 uit bij de Holberg herdenking in Bergen, zowel de geboorteplaats van Grieg als van Holberg. Dit werk werd goed ontvangen, hoewel hij er zelf niet zo enthousiast over was. Hij noemde het in brieven aan verschillende vrienden misprijzend zijn 'pruikenstuk'. En daarom bewerkte hij het een paar maanden later voor strijkorkest.

In deze vorm is het tot een van de 'classics' gaan behoren uit zijn oeuvre. In een brief van 1 februari 1885 aan zijn vriend, de Nederlandse componist Julius Röntgen (1855-1932) schreef hij: '(...) I shall give a concert here [Bergen], which is why I have arranged the poor Holberg Suite for string orchestra. It may sound quite well. I have set the finale (Rigaudon) for a solo violin and a solo viola, together with a whole lot of pizzicati in the rest of the orchestra (...)'. Eduard Hanslick (1825-1904), wellicht een van de belangrijkste en gevreesde muziekcritici van de 19de eeuw, die vrijwel alle nieuwe muziek van zijn tijd verafschuwde, schreef over dit stuk: 'a refined, well conceived work, less exotic than the compositions of the Norwegians often are. The antique style is cleverly reproduced, yet it is filled with modern spirit'.

Omdat Holberg een tijdgenoot was van Bach, Händel, Rameau en Couperin koos hij ervoor om de muziek te laten klinken als een gestileerde Franse danssuite uit de 18de eeuw, de tijd van de barok, zoals die geklonken zou kunnen hebben tijdens Holbergs leven. Maar dan wel zo dat zijn eigen karakter en stijl er in mee klinkt.

Het strijkersensemble laat uit deze suite, die vijf delen telt, twee dansen horen: Gavotte-Musette en Rigaudon.

Ave, maris stella

Het *Ave, maris stella* (wees gegroet, sterre der zee) is een van de oudste liederen ter ere van Maria en werd in de Middeleeuwen een zeer geliefde hymne. Aangezien de tekst van deze lofzang voorkomt in de Codex Sangallensis, een negende-eeuws manuscript uit het klooster van Sankt-Gallen, dateert men de compositie meestal ook rond die tijd. Dit gezang heeft vanouds een plaats in het Vespergebed op feestdagen van Maria.

De benaming 'Sterre der zee' is indirect in de katholieke eredienst terechtgekomen door de verklaring die de heilige Hiëronymus (ca. 347-420) van de naam Maria gaf. Deze kerkvader, die de Latijnse Vulgaatvertaling van de Bijbel bezorgde, was op zoek naar de betekenis van de naam Maria, 'Mirjam' in het Hebreeuws.

In zijn werk *Liber interpretationis Hebraicorum nominum* uit 390 verklaart hij deze naam als een combinatie van de twee Hebreeuwse woorden 'mar' (druppel) en 'jam' (zee), dus 'druppel van de zee', in het Latijn 'stilla maris'. Latere kopiïsten lazzen echter 'stella maris' en dat is het in de latere Middeleeuwen gebleven. Zo kwam deze titel terecht in de Litanie van Maria.

De Mariatitel 'Stella maris' komt dus eigenlijk voort uit een leesfout! Maar het heeft wel een van de mooiste gregoriaanse gezangen opgeleverd. En doordat de 'druppel van de zee' tot een 'ster van de zee' werd verbasterd, kregen de zeelieden ook Maria als beschermheilige er bij. Met zo'n leid-ster aan het firmament overwin je immers de meest onstuimige zeeën.

Dit lied is door talloze componisten op muziek gezet. Zo kennen we uit de Renaissance composities van Palestrina, Dufay en Byrd, uit de Barok de beroemde *Vespro della Beata Vergine* van Monteverdi uit 1610 en uit de Romantiek zettingen van Dvorák, Liszt en Grieg.

Grieg schreef het origineel in 1893 voor zangstem en pianobegeleiding. In 1898 volgde een tweede versie voor gemengd koor, die voor het eerst werd uitgevoerd op 30 januari 1899.

Ave, maris stella,
Dei Mater alma,
atque semper virgo,
felix coeli porta.

Solve vincla reis,
profer lumen caecis,
mala nostra pelle,
bona cuncta posce.

Vitam praesta puram,
iter para tutum,
ut videntes Jesum
semper collaetetur.

Sit laus Deo Patri,
summo Christo decus,
Spiritui Sancto,
tribus honor unus.
Amen

Wees gegroet, sterre der zee,
voedende Moeder van God,
voor altijd maagd,
gelukzalige poort van de hemel.

Maak de boeien van de zondaars los,
schenk het licht aan de blinden,
verdrijf onze kwalen,
werk voor al het goede.

Geef ons een zuiver leven,
bereid ons een veilige weg,
zodat wij na Jezus gezien te hebben
ons voor altijd kunnen verheugen.

Lof zij aan God de Vader,
roem aan Christus, de allerhoogste,
en aan de Heilige Geest,
één lofprijzing aan hen drieën.
Amen

Vier psalmen

De *Fire salmer efter norske folketonen* (Vier psalmen op basis van Noorse volkswijsjes) is de laatste officiële compositie van Grieg. De titel is enigszins verwarrend, omdat er geen sprake is van muzikale zettingen van psalmteksten. Grieg gebruikte bestaande Noorse volksliederen als basismateriaal voor deze hymnen op geestelijke gedichten.

Het Noorse melodisch erfgoed diende hem gedurende heel zijn leven als inspiratiebron voor zijn eigen Scandinavische stijl. In dit werk verbindt hij religieuze thema's met zijn grote liefde voor de natuur. De vrije psalmbewerkingen zijn vervuld van spiritualiteit, natuurbeleving, verdriet en hoop in het zicht van de dood. Hij begon aan dit werk in de zomer van 1906 en had tegen september drie psalmen klaar, aldus een brief aan zijn vriend Julius Röntgen. In een eerdere brief aan hem schreef hij op 15 augustus 1906: 'Ik zit weer alleen in mijn hutje en houd me bezig met een vervolg op mijn Album voor mannenkoor. Dat wil zeggen: ik denk ook na over gemengd koor, en daarvoor heb ik de oude koralen in de volksmuziekbundel van Lindeman opgezocht. Dat is een klus die me erg boeit. Er zitten mooie, karakteristieke melodieën in, oudkatholiek en folkloristisch door elkaar'. In zijn dagboek schreef hij vervolgens op 15 september 1906 dat hij door zijn zwakke gezondheid even niet verder kon. Pas in november 1906 schreef hij diezelfde Röntgen dat ook de vierde psalm klaar was en dat was tevens zijn zwanenzang. Deze laatste psalm plaatste Grieg uiteindelijk als eerste van de reeks.

De religieuze teksten zijn niet afkomstig uit de Bijbel, maar van geestelijken uit de 16de, 17de en 18de eeuw. Dat is bijzonder omdat Grieg in een christelijke traditie was opgevoed, maar in 1875 in een geloofscrisis raakte vanwege het overlijden van zijn vader en daardoor het christelijk geloof vaarwel zei. Hij werd een aanhanger van het universalisme, een geloofsrichting die ervan uitgaat dat God uiteindelijk alle mensen uit alle tijden en plaatsen in een toestand van verzoening met Hem zal brengen.

Hij had een persoonlijke, voor die tijd zeer vrije beleving van het geloof ontwikkeld, getuige de kerstgroet die hij in 1881 aan zijn vriend dominee Johan Andreas Budtz Christie stuurde: 'Hoewel ik niet in dezelfde geschriften als jij geloof, ben ik vast overtuigd van dezelfde geest van liefde: dat alles geschapen is voor het goede, en dat dit zich nooit zo compleet heeft geopenbaard dan door Hem, wiens komst wij binnenkort gaan vieren'. Aan dominee Christie heeft hij trouwens deze psalmencompositie opgedragen. Grieg noemt zichzelf 'in de eerste plaats een menselijk wezen'. Dat hij toch zwicht voor de religieuze teksten uit de Barok heeft alles te maken met de bloemrijke taal en de muzikale potentie daarvan.

De muziek van de *Vier psalmen* baseerde hij op Noorse volksliederen uit een liedboek van de Noorse componist Ludvig Matthias Lindeman (1812-1887), die hij naar eigen goeddunken bewerkte, waardoor deze schijnbaar eenvoudige melodieën door Griegs verrassende harmonieën een rijke, verzadigde kleur krijgen. Over die volksliederen schreef hij in zijn dagboek op 15 september 1906 het volgende: 'Deze melodieën zijn zo fraai, dat ze het verdienen in een artistieke aankleding bewaard te blijven'. In 1899 had hij al aangegeven wat hem aantrok in die liederen van het volk: 'Harmonie is altijd mijn droomwereld geweest en de relatie tussen mijn eigen harmonisch gevoel en dat van de Noorse volksmuziek blijft voor mij een mysterie. Ik heb ontdekt dat onze volksliederen hun mysterieuze diepte te danken hebben aan hun rijkdom aan onverwachte harmonische mogelijkheden'. Een aantal passages in de psalmencompositie geven mooie voorbeelden van die 'verborgen' harmonieën.

De schoonheid van deze compositie zit vooral in de wijze waarop Grieg de religieuze inhoud vertaalt naar een muzikaal equivalent. Zo heeft bijvoorbeeld de derde psalm door het prachtig getoonzette Kyrie een waarlijk religieuze kwaliteit. En zo ook klinkt in de hymnisch vierde psalm de schoonheid van de hemel in rijke stralende harmonieën. Het is om die reden dat de Noorse componist David Monrad Johansen (1888-1974) het laatste werk van Grieg karakteriseert als 'prachtige volksmelodieën die klinken in een gotische kathedraal'. Zijn vriend Röntgen zou later verklaren dat Griegs beste muziek te vinden was in zijn vocale werk: 'Daarin het minst bekend, en juist daarin het grootst'. De eerste publieke uitvoering heeft Grieg niet meer mee mogen maken, die was op 4 februari 1908. Tot op de dag van heden wordt deze prachtige muziek maar sporadisch uitgevoerd, dat is waarschijnlijk te wijten aan de moeilijkheidsgraad en de taalbarrière. Dit laatste is dan ook de reden dat het Madrigaalkoor voor de Duitse vertaling heeft gekozen.

U hoort:

Psalm 1: *Hvad est du dog skjøn* (Wat ben je toch mooi)
op tekst van Hans Adolf Brorson (1694-1764)

Psalm 3: *Jesus Kristus er opfaren* (Jezus Christus is opgevaren)
op tekst van Hans Thomissøn (1532-1573)

Psalm 4: *I himmelen* (In de hemel)
op tekst van Laurentius Laurinus (1573-1655).

Psalm 1:

Wie schön du doch bist,
du allerliebster Jesus Christ!
Was mir auch eigen, gehört dir mit,
Dir nur erklingt mein Hohes Lied.

Mein Freund, du bist mein,
schliess immer mich im Herzen ein!
Mein sollst du bleiben allzeit,
im Leben wie in Ewigkeit.

Schau, ich bin auf Erd',
umringt von Hader, Not und Schwert.
Zeig dich, du Taube, nimm mich zu dir,
dein Felshorst gibt auch Zuflucht mir.

Wie schön du doch bist,
du allerliebster Jesus Christ!
Mein schönste Zier, all mein Eigen,
mein Schatz, gehört auch dir!

Psalm 3:

Jesus Christ ist aufgefahren
über alle Engelscharen.
Zum Himmel drungen,
hat er die Höll' bezwungen.
Kyrie eleison!

Jesus Christ ist aufgefahren.
Dir, Herr, woll'n wir Dank entsenden,
für deine Wohltat ohn' Enden.
Du hast gegeben
viel Trost und Freud im Leben.
Kyrie eleison!

Psalm 4:

Im Paradeis,
in Gottes Vater schoss,
wie selig ist's in diesem Kreis,
wie ist die Wonne gross.
Dort schauen wir in ewigem Licht
dein klares, liebes Angesicht,
Gott Vater Zebaoth.

Wat ben je toch mooi,
jij allerlieflijkste Zoon van God!
Alles wat ik heb, is ook van jou,
voor jou klinkt mijn Hooglied.

Mijn vriend, je bent van mij,
laat mij altijd de jouwe zijn!
Jij zult altijd de mijne blijven,
hier en ginds.

Maar bedenk, ik ben hier,
tussen zoveel getrokken zwaarden.
O kom dan, mijn duifje, neem mij mee,
jouw rotskloof is ook mijn toevluchtsoord.

Wat ben je toch mooi,
jij allerlieflijkste zoon van God!
Mijn mooiste sieraad, alles wat ik heb,
mijn schat, is ook van jou!

Jezus Christus is opgevaren
tot boven alle engelscharen.
De hemel ingegaan,
heeft hij de hel overwonnen.
Kyrie eleison!

Jezus Christus is opgevaren.
Heer, wij danken U,
voor uw eindeloze weldaden.
U heeft gegeven
veel troost en vreugde in ons leven.
Kyrie eleison!

In de hemel,
in de schoot van God de Vader,
hoe zalig is het in die omgeving,
wat een grote vreugde.
Daar zien we in het eeuwige licht
uw heldere, lieve gelaat,
God de Vader Zebaoth.

Aus finst'rer Erd
der matte Leib erwacht
zu neuem Leben, steht verklärt
in schimmernd goldner Pracht.
Von Schmerz und Wunden weiss er nicht
vor deinem lieben Angesicht,
Gott Vater Zebaoth.

Und meine arme Seel' sich schmückt,
wie einst ihr prophezeit,
mit Gottes Gnadenkron' beglückt,
mit bräutlich weissem Kleid.
Mein Gott, wie hat es der doch schön,
der darf dein liebes Antlitz sehn,
Gott Vater Zebaoth.

Uit de donkere aarde
ontwaakt het moede lichaam
tot een nieuw leven, staat stralend
in schitterende gouden pracht.
Van smart en wonden weet het niet meer
voor uw lieve gelaat,
God de Vader Zebaot.

En mijn arme ziel tooit zich,
zoals eens voorzeggd,
verblijd met Gods genadekroon,
met een maagdelijk wit gewaad.
Mijn God, hoe zalig is het toch
om uw lieve gelaat te mogen zien,
God de Vader Zebaot.

PAUZE

Waarschijnlijk is er geen andere componist geweest die van kinds af aan zo'n buitengewoon muzikaal talent was als **Felix Mendelssohn-Bartholdy** (1809-1847). Mozart komt dicht in de buurt. Mendelssohns vroege uitingen van zijn muzikale kunnen - hij componeerde niet alleen, maar was ook dirigent en speelde buitengewoon goed piano en viool - maakten van hem een fenomeen. Daarnaast was hij ook succesvol als schilder en dichter. En hij was uitermate productief in alle muzikale genres: symfonieën, ouvertures, concerten, kamermuziek, piano- en orgelmuziek, opera's, oratoria, liederen, cantates en vele geestelijke werken.

Symfonie nr. 9 voor strijkorkest

Een voorbeeld van zijn muzikaal talent op jonge leeftijd is zijn *Symfonie nr. 9* voor strijkers. Hij schreef dit werk in 1823 toen hij dus veertien jaar was. En dit was al nummer negen! Het zouden er twaalf worden, allemaal geschreven in de periode 1821-1823.

Mendelssohn gaf deze symfonie het opschrift 'La Suisse' mee. In juli 1822 vertrok de familie Mendelssohn op vakantie naar de Zwitserse bergen, die juist in die dagen voor het toerisme werden ontsloten. De jonge Mendelssohn was onder de indruk van het natuurschoon, maar hij voelde zich als musicus vooral aangetrokken tot de alpenfolklore en dus verwerkte hij enkele indrukken van deze Zwitserse reis in zijn compositie. Als een soort souvenir liet hij gejedel opklinken in het op Zwitserse volksliederen geïnspireerde Scherzo van deze symfonie. U hoort de delen: Andante en Scherzo.

Drei Psalmen

In het veelzijdige werk van Mendelssohn neemt de geestelijke muziek een belangrijke plaats in. Naast de twee oratoria schreef hij een grote hoeveelheid cantates, motetten en andere liturgische muziek, zoals psalmzettingen.

De psalm is een van de oudste religieuze liedvormen in onze Westerse cultuur, denk aan de psalmen van David uit het Oude Testament. Talloze componisten hebben één van de 150 psalmen op muziek gezet. Mendelssohn werd hierin gemotiveerd door zijn sterk ethisch-filosofische wereldbeschouwing. Hij nam de zaak van de protestantse kerkmuziek ernstig. Dit had met zijn achtergrond te maken. De Mendelssohns waren geassimileerde Joden. Zij hadden het protestantse geloof aangenomen om zich te beschermen tegen antisemitisme en discriminatie. Mendelssohn gebruikte de muziek om voortdurend te wijzen op de historische band tussen jodendom en christendom. In zijn visie was het christendom een universalisering van het judaïsme. Datzelfde idee van de historische band tussen jodendom en christendom werkte hij uit in de toonzettingen van de oud-testamentische psalmen. Zijn psalmcomposities zijn de eerste belangrijke Duitse psalmzettingen na Heinrich Schütz. Refererend aan de meerkorigheid van de 19de eeuwse Venetiaanse school moesten ze de protestantse eredienst in het midden van de 19de eeuw nieuw leven inblazen. Het lukte Mendelssohn, met deze oriëntatie op het verleden, een nieuw type werk voor koor a capella te componeren. Hij schreef de *Drei Psalmen* eind 1843/begin 1844 voor achtstemmig gemengd koor. Dat koor was het onder zijn leiding staande Berlijnse Domkoor, bestaande uit 70 jongens- en mannenstemmen.

Richte mich, Gott

Richte mich, Gott is de muzikale zetting van psalm 43 en werd op 3 januari 1844 als nummer twee voltooid en uitgevoerd in maart van datzelfde jaar, op Palmzondag.

Richte mich, Gott,
und führe meine Sache
wider das unheilige Volk
und errette mich
von den falschen und bösen Leuten.

Denn du bist der Gott,
du bist der Gott meiner Stärke;
warum verstösset du mich?
Warum lässt du mich so traurig geh'n,
wenn mein Feind mich drängt?

Sende dein Licht und deine Wahrheit,
dass sie mich leiten
zu deinem heiligen Berge
und zu deiner Wohnung.

Verschef mij recht, o God,
vecht voor mijn zaak
en bescherm mij tegen
een liefdeloos volk,
vol list en bedrog.

U bent toch mijn God,
mijn toevlucht;
waarom wijst u mij af?
Waarom ga ik gehuld in het zwart,
door de vijand geplaagd?

Zend uw licht en uw waarheid,
laten zij mij geleiden
en brengen naar uw heilige berg,
de plaats waar u woont.

Dass ich hinein gehe
zum Altar Gottes, zu dem Gott,
der meine Freude und Wonne ist.
Und dir, Gott, auf der Harfe danke,
mein Gott.

Dan zal ik naderen
tot het altaar van God,
tot God, mijn hoogste vreugde.
Dan zal ik u loven bij de lier, God,
mijn God.

Was betrübst du dich, meine Seele,
und bist so unruhig in mir?
Harre auf Gott!
Denn ich werde ihm noch danken,
dass er meines Angesichts Hülfe
und mein Gott ist.

Wat ben je bedroefd, mijn ziel,
en onrustig in mij.
Vestig je hoop op God!
Eens zal ik hem weer loven,
mijn God die mij ziet en redt.

Warum toben die Heiden

De psalm *Warum toben die Heiden* is getoonzet op de tekst van psalm 2, de introitus-psalm voor de Kerstnacht, en werd op 15 december 1843 als nummer een voltooid en met Kerstmis voor het eerst uitgevoerd. In een brief van zijn zuster Fanny, gedateerd 26 december 1843, lezen we: 'Für den Domchor hat Felix den zweiten Psalm achtstimmig a capella komponiert; sehr schön, sehr gregorianisch und sextinisch. Ich bin neugierig, was die Leute dazu sagen werden...'. Hoe de receptie van dit werk was is onbekend, maar het is en blijft een meesterlijke verhalende verklanking van psalm 2.

Mendelssohn was een groot bewonderaar van Johann Sebastian Bach.

Dat blijkt duidelijk uit deze dubbelkorige *Warum toben die Heiden*, waarin hij, evenals Bach, grote aandacht besteedt aan de muzikale uitbeelding van de tekst.

Warum toben die Heiden,
und die Leute reden so vergeblich?
Die Könige im Lande lehnen sich auf,
und die Herr'n rathschlagen mit einander
wider den Herr'n und seine Gesalbten.

Waarom razen de heidenen,
en praten de volken zo vergeefs?
De koningen der aarde komen in opstand,
en de heersers spannen samen
tegen de Heer en zijn gezalfde.

Lasst uns zerreißen ihre Bande,
und von uns werfen ihre Seile!
Aber der im Himmel wohnt, lachet ihrer,
und der Herr spottet ihrer.

Laat ons hun ketenen verbreken,
en hun boeien van ons werpen!
Maar hij, die in de hemel woont,
lacht hen uit, en de Heer bespot hen.

Er wird einst mit ihnen reden
in seinem Zorn,
und mit seinem Grimm
wird er sie schrecken.
Aber ich habe meinen König eingesetzt
auf meinem heiligen Berg Zion.

Hij zal eens tot hen spreken
in zijn toorn,
en met zijn gramschap
zal hij hen doen schrikken.
Ik heb mijn koning gezalfd
op Sion, mijn heilige berg.

Ich will von einer solchen Weise predigen,
dass der Herr zu mir gesagt hat:
Du bist mein Sohn,
heute hab' ich dir gezeuget;
heische von mir,
so will ich dir die Heiden zum Erbe geben,
und der Welt Ende zum Eigenthum.

Du sollst sie mit eisernem Scepter
zerschlagen,
wie Töpfe sollst du sie zerbrechen.

So lasset euch nun weisen, ihr Könige,
und lasset euch züchtigen,
ihr Richter auf Erden.
Dienet dem Herrn mit Furcht,
und freuet euch mit Zittern!

Küsstet den Sohn, dass er nicht zürne,
und ihr umkommet auf dem Wege,
denn sein Zorn wird bald anbrennen,
aber wohl allen, die auf ihn trauen.

Ehre sei dem Vater, und dem Sohne,
und dem Heiligen Geiste.
Wie es war von Anfang,
jetzt und immerdar,
und von Ewigkeit zu Ewigkeit.
Amen!

Zo gewaag ik van 's Heren besluit,
dat hij tot mij sprak:
Jij bent mijn zoon,
heden heb ik je verwekt;
vraag het mij,
en ik zal je de heidenen tot erfdeel geven,
en de grenzen der aarde tot je bezit.

Je zult ze met een ijzeren scepter
verpletteren,
als een aarden pot hen stukslaan.

Nu dan, gij koningen, wees verstandig,
en laat u leren,
gij rechtters der aarde.
Dient de Heer met ontzag,
beeft, en verheugt u!

Kus zijn Zoon, opdat hij niet toorne,
en gij op uw weg niet te gronde gaat,
want zijn toorn kan licht ontbranden,
maar gelukkig zijn allen, die op hem
vertrouwen.

Eer zij de Vader en de Zoon,
en de Heilige Geest.
Zoals het was in den beginne,
nu en altijd,
en tot in eeuwigheid.
Amen!

Nun danket alle Gott

Het koraal *Nun danket alle Gott* maakt deel uit van Mendelssohns symfoniecantate *Lobgesang* voor soli, koor en orkest, die hij in de lente van 1840 componeerde en die op 25 juni zijn première beleefde in de Leipziger Thomaskirche. Hij had hiervoor de opdracht gekregen van het stadsbestuur van Leipzig om de festiviteiten ter ere van het vierhonderdjarige bestaan van de boekdrukkunst muzikaal luister bij te zetten. Zelf omschreef hij het als een 'universele lofzang op de woorden van de laatste psalm', te weten 'Alles wat adem heeft, love den Here'.

De tekst van het koraal is van de hand van Martin Rinckart (Luthers predikant, 1586-1649) die dit omstreeks 1636 schreef. De oorspronkelijke melodie is van Johann Crüger (Duits componist en organist, 1598-1662) en geschreven omstreeks 1647. De bewerking van Mendelssohn is nu standaard geworden en behoort wel tot de meest geliefde gezangen in vele erediensten, denk bijvoorbeeld aan de trouwdienst van Willem-Alexander en Maxima en de doop van hun dochtertje Alexia.

Nun danket alle Gott
mit Herzen, Mund und Händen,
der sich in aller Not
will gnädig zu uns wenden,
der so viel Gutes tut;
von Kindesbeinen an
uns hielt in seiner Hut,
und allen wohlgetan.

Dankt nu allen God
met hart en mond en handen,
die zich in alle nood
genadig tot ons wendt,
die zoveel goed doet;
van kindsbeen af
nam Hij ons onder zijn hoede,
en betoonde ons zijn goedheid.

Verleih' uns Frieden

Verleih' uns Frieden voor koor en klein orkest schreef Mendelssohn in Italië in 1831, het laatste jaar van zijn Grande Tour door Europa (1829-1831). Het aanvankelijke compositieplan was een 'Canon mit Cello und Bässen', maar later werd voor een andere opzet gekozen. Een overblijfsel uit het oorspronkelijke idee zijn de twee concerterende cellostemmen. Mendelssohn gebruikte een oude tekst, gepubliceerd in een verzameling 'Geistliche Lieder' (1533), van de leidende figuur van de Duitse Reformatie: Martin Luther (1483-1546). Het is een gebed om vrede, niet de vrede in de buitenwereld maar de innerlijke vrede die ons alleen van Godswege *gnädiglich* kan worden verleend tijdens ons korte bestaan op aarde (*zu unsern Zeiten*). Alleen God kan *für uns* (voor ons zielenheil) strijden. De klankkleur geeft een eigen charme aan de toonzetting van de tekst. Dit 'kleine Lied', zoals Mendelssohn het zelf noemde, roept inderdaad een vredige en gelukzalige stemming op door de sereniteit van de melodie en de welluidende samenklanken. Dit besefte ook Robert Schumann (1810-1856) die er in 1844 het volgende over schreef in het *Neue Zeitschrift für Musik*: 'eine einzig schöne Composition, von deren Wirkung man sich nach dem blossen Anblick der Partitur wohl kaum eine Vorstellung machen kan. (...) Das kleine Stück verdient eine Weltberühmtheit und wird sie in Zukunft erlangen; Madonnen von Raphael und Murillo können nicht lange verborgen bleiben'. Een voorspelling die bewaarheid werd.

Verleih' uns Frieden gnädiglich,
Herr Gott, zu unsern Zeiten!
Es ist doch ja kein Andrer nicht,
der für uns könnte streiten,
denn du, unser Gott, alleine.

Geef ons genadig vrede,
Heer God, in onze tijd!
Er is immers geen ander,
die voor ons kan strijden,
dan u, onze God, alleen.

Wer nur den lieben Gott lässt walten

De koraalcantate *Wer nur den lieben Gott lässt walten* ontstond in de periode april-juli 1829, toen hij nog maar negentien jaar was. Dit werk ademt de muzikale geest van Bach en lijkt wel geïnspireerd door diens cantate 93 op dezelfde tekst, hoewel Mendelssohn in een brief van 16 maart 1834 verklaarde dat hij deze Bachcantate nog niet kende! In Bach vond Mendelssohn het voorbeeld om de dan in zwang zijnde kerkmuziek te vernieuwen. Hij componeerde dan ook maar liefst acht koraalcantates in de periode 1827-1832. Het vernieuwende hier is dat hij vier verschillende delen met elkaar laat contrasteren met steeds een andere compositietechniek (koraalzetting, aria, unisono). Het werk is gebaseerd op een kerklied uit de 17de eeuw dat in zijn tijd zeer populair was.

De oorspronkelijke tekst en melodie zijn omstreeks 1641 geschreven door de dichter en componist Georg Neumark (1621-1681). Hij noemde het een 'troostlied': de 20-jarige Neumark werd, tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648), beroofd van al zijn bezittingen, terwijl hij onderweg was naar de plaats waar hij verder zou gaan studeren, ver van zijn geboortestreek Thüringen vandaan. Na weken omzwerven vond hij rust als huisleraar bij een gezin van een rechter in Kiel. Deze onverwachte uitkomst, door God gegeven, was de aanleiding om dit koraal te schrijven.

Het originele manuscript van Mendelssohn is niet overgeleverd, maar in de zeventiger jaren van de vorige eeuw werd een kopie van het werk ontdekt in de Hessische Landes- und Hochschulbibliothek in de nalatenschap van de zanger Franz Hauser (1794-1870), die met hem bevriend was.

Mendelssohn noemde dit werk een 'sehr ernsthafte kleine Kirchenmusik' en onthulde aan zijn zuster Fanny dat hij geïnspireerd werd tot het schrijven ervan toen hij in München het schilderij zag van Antonio del Castillo y Saavedra (1616-1668) dat Maria en Johannes laat zien wanneer zij terugkeren van de Calvarieberg.

1. Koraal

Mein Gott, du weisst am allerbesten
das, was mir gut und nützlich sei.
Hinweg mit allem Menschenwesen,
weg mit dem eigenen Gebäu.
Gib, Herr, dass ich auf dich nur bau
und dir alleine ganz vertrau.

Mijn God, Gij weet het allerbeste
wat goed en nuttig voor mij is.
Vertrouw niet op de mensen,
en ook niet op des mensen werk.
Geef, Heer, dat ik slechts op u bouw
en alleen op U vertrouw.

2. Koraal

Wer nur den lieben Gott lässt walten,
und hoffet auf ihn allezeit,
den wird er wunderbar erhalten
in allem Kreuz und Traurigkeit.
Wer Gott, dem Allerhöchsten, traut,
der hat auf keinen Sand gebaut.

Wie maar de goede God laat zorgen,
en op Hem hoopt te allen tijd,
is bij Hem veilig en geborgen
in alle leed en narigheid.
Wie op God, de Allerhoogste, vertrouwt,
die heeft zeker op geen zand gebouwd.

3. Aria voor sopraan

Er kennt die rechten Freudenstunden,
er weiss wohl, wann es nützlich sei,
wenn er uns nur hat treu erfunden
und merket keine Heuchelei,
so kommt Gott, eh wirs uns versehn,
und lässt uns viel Guts geschehn.

Hij kent de ware vreugde-uren,
hij weet wel, wanneer iets nuttig is,
als hij ons heeft trouw bevonden
en geen huichelarij heeft gevonden,
dan komt God, eer wij gaan dwalen,
en laat het ons goed gaan.

4. Koraal

Sing, bet und geh auf Gottes Wegen,
verrichtet das Deine nur getreu
und trau des Himmels reichem Segen,
so wird er bei dir werden neu.
Denn welcher seine Zuversicht
auf Gott setzt, den verlässt er nicht.

Ga zingend en biddend op Gods wegen,
verricht uw taak getrouw en goed
en de hemel komt dan met zijn zegen
u op uw bidden tegemoet.
Wie vol vertrouwen op God ziet,
weet zeker, die verlaat hem niet.

Madrigaalkoor

Het Madrigaalkoor werd in 1984 officieel opgericht, hoewel er al sinds 1980 gezongen werd. Naar aanleiding van het 25-jarig jubileum van de Zeeuwse Muziekschool (1980) werd er door de toenmalige zangdocente Titia Dijkstra een gelegenheidskoor geformeerd om dit feest luister bij te zetten. Dit optreden had succes en daarom werd er gekeken naar de mogelijkheden om dit koor om te vormen tot een regulier koor bestaande uit haar (oud)leerlingen. En zo geschiedde. Na het afscheid van Titia Dijkstra in het voorjaar van 2002 nam zangdocente Anne Marijke de Jong haar taak over tot augustus 2010.

Vanaf die tijd staat het koor onder leiding van Anton de Kort.

Momenteel bestaat het koor uit 17 leden: 5 sopranen, 4 alten, 4 tenoren en 4 bassen.

Van deze laatste sectie maken twee bassen al vanaf de oprichting deel uit, een uniek feit.

Het is een zeer gemotiveerde en enthousiaste groep die zich tot doel stelt het koorrepertoire vanaf de late Middeleeuwen tot heden tot klinken te brengen: van Palestrina en Monteverdi, via Purcell, Schubert, Bruckner, Brahms en Mozart tot Rachmaninoff, Strawinsky en Hendrik Andriessen.

Het koor treedt op door heel Zeeland en is ook zeer regelmatig te horen op de jaarlijkse Volkorendag te Middelburg. Een vast hoogtepunt is het jaarlijkse optreden, samen met het ensemble 'Con Legno', te Middelburg waarbij de afgelopen jaren hoogtepunten uit het muzikale repertoire werden uitgevoerd zoals delen uit de Messiah van Händel, de opera Dido and Aeneas van Purcell, het Magnificat en het Gloria van Vivaldi, het Requiem van Fauré en de Mis in G-dur van Schubert. Dit alles met solisten uit het koor of gastsolisten van buiten.

Voor meer informatie zie www.madrigaalkoor.nl

Het koor bestaat uit:

Sopranen

Jacqueline de Blik

Corrien Krijger

Cocky Minderhoud

Henny Schapman-Kuut

Tea Tazelaar

Alten

Tessie van den Broek

Klaske Hut

Heleen Jonker

Nicolette van der Ploeg

Tenoren

Piet Beijer

Ko Minderhoud

Nic van der Noll

Ronald Rijkse

Bassen

Anton Bolier

Bram Maljaars

Aarnoud Sanderse

Peter Wondergem

Strijkersensemble 'Con Legno'

Het ensemble werd in 1979 onder een andere naam opgericht: Strijkersensemble van de Zeeuwse Muziekschool. Dirigent van het eerste uur was Rien Hillebrand, tot 2003 docent cello en klarinet aan de Zeeuwse Muziekschool. Hij zou het ensemble tot 2010 leiden, daarna namen achtereenvolgens Ellen Criel (2010) en Albert John Vervorst (2011) het stokje van hem over.

In 2004 werd de naam veranderd in Strijkersensemble 'Plan B' en dit bleef zo tot in 2012 er weer een wisseling van naam optrad: Strijkersensemble 'Con Legno', wat 'met hout' betekent. Niet onlogisch voor een groep musici met strijkinstrumenten!

Sinds eind 2011 staat het onder leiding van Pim Overduin.

Momenteel bestaat de groep uit 16 zeer enthousiaste muzikanten: violisten, altviolisten, cellisten en een contrabassist. De bindende factor is het plezier hebben in het gezamenlijk muziek maken en het steeds weer verder aanscherpen van de muzikale vaardigheden.

De meeste leden spelen al vele jaren samen en het ensemble heeft dan ook een repertoire wat er zijn mag: van Vivaldi via Mozart, Mendelssohn en Grieg tot ragtimes en filmmuziek. Er worden jaarlijks meerdere optredens verzorgd, zowel formeel als informeel van karakter. Naast optredens als zelfstandig ensemble wordt er ook regelmatig samengewerkt met koren, solisten en andere instrumentale groepen.

De optredens met het Madrigaalkoor zijn intussen al een jarenlange vertrouwde traditie geworden.

Voor meer informatie zie www.conlegno.nl

Het ensemble bestaat uit:

Viool

Karen Backx
Anneleen Bosselaar
Helma Coppoolse
Inge Dingemanse
Mechteld Geluk
Robert Hendrikse
Wendy Marinissen
Nico Max
Heleen de Munck
Rogier van Suylekom

Altviool

Anne Coppoolse
Heleen Jonker

Cello

Chris Bakker
Jozanneke Breeman
Rien Hillebrand

Contrabas

Frank Pot

Anton de Kort

Anton de Kort (1946) studeerde aan het Ward-Instituut te Roermond en was als regiodirecteur van de Zeeuwse Muziekschool jarenlang werkzaam als muziekpedagoog. Daarnaast dirigeert hij de Christelijk Gemengde Zangvereniging Asaf te Axel en de Cantorij der Basiliek in Hulst. Met genoemde koren realiseerde hij opmerkelijke concerten en (cd)opnames, waarbij zowel de grote klassieke meesterwerken als hedendaags werk op het programma stonden. Zo bracht hij onder meer werk van Purcell, Caldara, Mozart, Fauré, Franck en Liszt, maar ook Thiman, Tunger en Strawinsky tot klinken. Hij maakte voor KRO en NCRV tientallen radio-uitzendingen en werkte ook mee aan meerdere televisieopnames.

Door koororganisaties wordt hij regelmatig gevraagd voor het leiden van workshops en als jurylid bij zangwedstrijden.

Hij maakte concertreizen naar Duitsland, Frankrijk en Engeland, waarbij hij dirigeerde in beroemde kathedralen als bijvoorbeeld de Notre-Dame en de Madeleine te Parijs, de Westminster Cathedral in Londen, de Dom van Trier en de Notre-Dame te Straatsburg. Sinds 2010 is hij dirigent van het Madrigaalkoor van de Zeeuwse Muziekschool.

Pim Overduin

Pim Overduin (1970) begon op jonge leeftijd met fluit- en pianolessen aan de Zeeuwse Muziekschool te Middelburg. Van 1988 tot 1997 studeerde hij aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag: koördirectie bij Jos van Veldhoven en Jan Bogaarts en orkestdirectie bij Ed Spanjaard en Jac van Steen. In 1995 slaagde hij cum laude voor zijn praktijkdiploma directie. In 1997 voltooide hij zijn diploma Uitvoerend Musicus. Naast dirigeren gaf hij les aan de Haagse Hogeschool en was hoofddocent muziek bij Jeugd Theaterschool Rabarber (1500 leerlingen) in Den Haag.

Momenteel dirigeert hij de Vlissingse Oratorium Vereniging, de Sliedrechtse Oratorium Vereniging en het kinderkoor van de Vrije School Zeeland. Ook coacht hij dirigenten en koren. Sinds november 2011 is hij dirigent van het Strijkersensemble 'Con Legno' van de Zeeuwse Muziekschool.

Peter Wondergem

De bariton Peter Wondergem uit Oostkapelle genoot zijn zangopleiding aan de Zeeuwse Muziekschool waar hij les kreeg van zangpedagoge Titia Dijkstra.

Hij sloot in 1980 zijn zangopleiding af met het behalen van zijn D-diploma. Daarna volgde hij privélessen bij de Middelburgse zangpedagoge Anne Marijke de Jong.

In 1981 won hij voor de derde keer het solistenconcours van het Zeeuwse Zangersmanifest en kreeg daarmee de wisselbeker definitief in zijn bezit.

Hij werkte als gastkoorlid van de Cantorij der Basiliek te Hulst mee aan een concert in de Eglise de la Sainte Trinité en aan de uitvoering van de Grande Messe in de Notre-Dame, beiden in Parijs.

Hij zong zes jaar lang de baritonsolo's in de Scratch Messiah in Vlissingen, diverse keren de Christus partij uit de Deutsche Matthäus Passion van Kühnhausen en delen uit de Carmina Burana van Orff.

Hij werkte veel samen met het blokfluitensemble 'Alma del Core' en het Strijkersensemble 'Plan B', nu 'Con Legno'.

Naast zijn solistische medewerking aan verschillende activiteiten binnen en buiten de provincie is hij al 30 jaar lid van het madrigaalkoor van de Zeeuwse Muziekschool en zingt hij ook in het Projectkoor Voices of Freedom. Met dit koor heeft hij onder andere opgetreden bij de uitreiking van de Four Freedoms Awards in Middelburg.

Op dit moment is zangpedagoog Rob van der Meule zijn coach.

Colofon:

Ontwerp en vormgeving: Heleen Jonker

Tekst: Ronald Rijkse

Druk: Drukkerij Van Keulen, Serooskerke (Walcheren)